Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Методичні вказівки
до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього ступеня денної форм здобуття вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія»

Електронний ресурс

Харків – 2026

УДК 159.922(075.5)
В 43

Рецензенти:

Н. С. Кучеренко – к.психол.н., доц., в.о. завідувача кафедри практичної психології навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Д. П. Приходько – к.психол.н., доц., в.о. завідувача кафедри психології, педагогіки та філології Харківської державної академії культури.

Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 7 від 24 квітня 2026 року)

Вікова та педагогічна психологія : методичні вказівки до практичних занять для
В 43 здобувачів першого (бакалаврського) освітнього ступеня денної форми здобуття вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» [Електронний ресурс] / уклад. Т. С. Сапєльнікова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – Харків: 2025. – (PDF 30 с.)

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» розраховані на здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) освітнього ступеня денної форми здобуття освіти зі спеціальності 053 «Психологія». У методичних вказівках подано структуру та зміст практичних занять, завдання для аудиторної та самостійної роботи, питання для самоконтролю та обговорення. Матеріали спрямовані на поглиблення теоретичних знань і формування практичних умінь з аналізу вікових та педагогічних особливостей психічного розвитку особистості, а також розвиток професійних компетентностей майбутніх психологів.

УДК 159.922(075.5)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025
© Сапєльнікова Т. С., уклад., 2025

ЗМІСТ

ВСТУП 4
2. Тематичний план навчальної дисципліни 6
2.1 Структура навчальної дисципліни 10
2.2 Теми практичних занять 14
2.3 Самостійна робота 15
2.4. Навчальна література. 18
2.5. Методичне забезпечення. 20
3. Організація та планування самостійної роботи. 21
3.1. Загальні положення 21
3.2. Методичні вказівки до виконання реферативної роботи з дисципліни. 23
3.4. Вимоги до виконання реферативної роботи. 24
Титульний аркуш реферативної роботи з дисципліни 29

ВСТУП

Вікова та педагогічна психологія – це навчальна дисципліна, в межах якої розглядаються загальні уявлення проіндивідуальний розвиток людської психіки в онтогенезі та обумовлені віком особливості, тенденції, процеси. Дисципліна дає знання про закономірності психічного розвитку людини як суб'єкта освітнього процесу та особливості їх прояву в різні вікові періоди. Формує уявлення про психологічні механізми процесу навчання і виховання.В результаті вивчення навчальної дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» студенти – майбутні психологи набувають можливість зорієнтуватися у розмаїтті новоутворень та провідних діяльностей відповідно до віку людини, отримати особистісний смисл вивчення психологічних дисциплін та набуття професії практичного психолога.

Метою викладання навчальної дисципліни є здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях(ЗК1); знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності(ЗК2); здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК7);здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту(СК9);здатність адаптуватися до нових ситуацій та здатність до професійної мобільності(СК10);здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку(СК12).

Курс Вікова та педагогічна психологія викладається протягом одного семестру по закінченню складається іспит.

Освітні технології, що використовуються під час навчання: проблемне навчання, аудіо-візуальні технології, технологія студентоцентрованого навчання тощо.

У залежності від виду занять використовуються наступні методи:

– на лекціях – різні види бесід, розповідь, пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу, ілюстрація, проблемні запитання, мультимедійні презентації;
– на практичних заняттях – тестування (психологічне), ігрові методи, тренінги, ділові ігри, виконання практичних вправ репродуктивного та творчого характеру, організації роботи у малих групах;
– у ході самостійної навчально-пізнавальної діяльності – вивчення навчальної та наукової літератури, використання довідникових джерел, відбір матеріалу, його аналіз, систематизація, класифікація, конспектування, виконання вправ, пошук відповідей на запитання.

Для досягнення поставленої метивиділяютьсянаступні завданнякурсу:

- розширення в свідомості студентів міждисциплінарних зв'язків з такими курсами як "Загальна психологія", "Психологія девіантної поведінки», «Експериментальна психологія з основами математичних методів»;
- ознайомлення студентів з основами педагогічної психології, педагогічній майстерності, їх можливостями, методами роботи практичного психолога в роботі з викладачами щодо розвитку педагогічної майстерності;
- ознайомлення із загальними категоріями, поняттями, термінами дисципліни «Вікова та педагогічна психологія», а також формування та збагачення понятійно-категоріального апарату і тезаурусу майбутніх практичних психологів;
- розкриття основних принципів та закономірностей взаємозв'язку процесів навчання та розвитку психіки людини на протязі її життя;
- розкриття психолого-педагогічних аспектів виховання та життєтворчості особистості.
- засвоєння здобувачами знань щодо особливостей психічного розвитку особистості на кожному віковому етапі та вироблення уміння застосувати отримані знання у діяльності практичного психолога

Формат навчальної дисципліни–змішаний (blended) –атестований курс, що має супровід в системі дистанційної освіти.

Заплановані результати навчання

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання.

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Основи вікової психології. Психологічний розвиток дитини до школи.

Тема 1. Вікова психологія як наука.

Визначення вікової психології.Методи вікової психології. Міждисциплінарний зв'язок вікової психології з іншими науками. Завдання вікової психології

Тема 2. Специфіка психічного розвитку Поняття розвитку, Психічний розвиток. Форми розвитку. Рушійні сили

розвитку.Фактори розвитку.Вплив навчання на розвиток.Закономірності розвитку.Вік та вікова періодизація.

Тема 3. Віковий розвиток у психоаналітичній теорії і епігенетичній теорії розвитку особистості Е.Еріксона. Стадії життєвого шляху особистості за Е. Еріксоном Динамічна концепція сексуального розвитку 3. Фройда. Епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона. Концепція інтелектуального розвитку Ж.Піаже. Сутність концепції інтелектуального розвитку Ж. Піаже. Поняття сенсомоторного розвитку. Доопераційне мислення.Стадія конкретних операцій. Стадія формальних операцій. . Концепція інтелектуального розвитку Ж.Піаже.Сутність концепції інтелектуального розвитку Ж. Піаже. Поняття сенсомоторного розвитку. Доопераційне мислення.Стадія конкретних операцій. Стадія формальних операцій. Вітчизняна традиція у віковій психології (Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін та ін). Закони дитячого розвитку за л.С.Виготським.Концепція розвитку **Г.С.Костюка.Концепція розвитку дитини за** С.Л.Рубінштейном, **О.М.Леонтьєвим.Поняття про провідну діяльність в концепції О.М.Леонтьєва.**

Тема 4. Характеристика психічного розвитку дитини

Особливості психічного розвитку дитини до 1 року. Особливості розвитку дитини в першому та другому півріччі першого року життя. Ранній дитячий вік (1-3 роки). Особливості розвитку дитини від 1 року до 3х. Предметно-маніпулятивна гра. Особливості комунікації. Розвиток пізнавальних процесів.Криза тьох років. Дошкільне дитинство. Особливості дошкільного дитинства. Соціальні відносини.Особливості сюжетно-рольової

гри. Особливості спілкування та діяльності дитини. Новоутворення дошкільного віку.

Розділ 2. Психологічний розвиток у шкільні роки та у дорослому віці.

Тема 5. Психологія молодшого шкільного віку

Психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку . Психологічна готовність дитини до школи. Вступ до школи як новий етап психічного розвитку всіх когнітивних та мотиваційно-вольових процесів. Пізнавальні психічні процеси молодшого школяра Загальні психологічні особливості молодших школярів.Особливості спілкування. Особливості соціальних відносин.Новоутворення молодшого шкільного віку.

Тема 6. Психологія підліткового віку.

Біологічні та соціальні умови психічного розвитку підлітка.Фізичний та соціальний розвиток підлітка.Криза підліткового віку. Провідна діяльність та психологічні новоутворення. Самосвідомість як новоутворення особистості підлітка. Особливості взаємин підлітка з дорослими. Взаємини підлітка з ровесниками.Особливості навчальної діяльності та розвиток пізнавальних процесів підлітка.

Тема 7. Психологія юнацького віку.

Поняття про соціальну ситуацію розвитку юнака. Провідна діяльність. Професійне навчання.Психологічні новоутворення юнацького віку.Професійне самовизначення та само актуалізація.Розвиток пізнавальних процесів.Моральне самовизначення та життєвий план як особливості юнацького віку.Криза юнацького віку «зустріч з дорослістю».

Тема 8. Психологія зрілого віку.

Періодізація зрілого віку. Період ранньої дорослості.Соціальна ситуація, провідна діяльність,основні психологічні новоутворення,особливості розвитку самосвідомості та пізнавальних процесів, криза періоду ранньої дорослості. Період зрілості. Соціальна ситуація, провідна діяльність,основні психологічні новоутворення,особливості розвитку самосвідомості та пізнавальних процесів, криза періоду зрілості.Криза середини життя. Період пізньої зрілості.Соціальна ситуація, провідна діяльність, особливості функціонування емоційних та вольових процесів, пізнавальної сфери особистості.Вікова криза періоду пізньої зрілості.

Розділ 3 Педагогічна психологія.Педагогічна майстерність вчителя та робота практичного психолога з педагогічними працівниками.

Тема 9. Педагогічна психологія як наука.Предмет та завдання педагогічної психології, історія становлення, методи дослідження. Основна система понять, які використовуються у педагогічній психології.Психологія освітньої діяльності. Психологія освітньої діяльності. Поняття про освіту, завдання освіти. Розвиток особистості в процесі освітньої діяльності. Наукові підходи до навчальної діяльності в різних психологічних напрямах. Загальна характеристика учбової діяльності. Специфічні особливості навчальної діяльності. Мотиваційно-цільовий компонент діяльності навчання Мотивація навчання. Поняття про зовнішні та внутрішні мотиви. Мета та види контролю в навчальній діяльності. Самоконтроль. Підсумковий контроль, Мотиви навчання, Шляхи формування навчальної мотивації.Діагностика мотивації.Зміст навчання, Проблемне навчання.

Тема 10. Психологія виховання особистості школяра. Загальне поняття про особистість. Особливість формування особистості школяра. Єдність навчання та розвитку. Розвиток морально-вольових якостей. Почуття обов'язку. Самоконтроль в учбовій діяльності.Соціальний досвід.

Тема 11. Особливості психології учнів та студентів. Психологічна готовність дитини до школи. Інтелектуальна готовність. Крітерії готовності до школи. Особливості психології учнів в старших класах. Особливость студентської молоді.

Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.

Особливості педагогічної діяльності, Схема аналізу педагогічної діяльності.Структура педагогічної діяльності. Місце практичної психології в діяльності педагогів.

Тема 13. Педагогічна майстерність і її значення для вдосконалювання педагогічного процесу. Професія педагога й педагогічні здібності. Педагогічні здібності за теорією В.А. Крутецького. Рівні педагогічних здібностей за Н.В. Кузьміною. Емоційне вигоряння в діяльності педагогів. Педагогічна техніка. Майстерність вчителя на уроці Поняття про педагогічну техніку спілкування. Поняття про педагогічний вплив. Види педагогічного впливу. Переконання та вселяння як види педагогічного впливу.

3.Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	денна форма	Заочна форма

	усього	у тому числі					усього	у тому числі			
		л	п	аб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Розділ1. Основи вікової психології. Психологічний розвиток дитини до школи.											
Тема 1. Вікова психологія як наука.	6	2	2			2	5	1			
Тема 2 Методи вікової психології. Специфіка психічного розвитку людини	6	2	2			2	5		1		
Тема3 Віковий розвиток у психоаналітичній теорії і епігенетичній теорії розвитку особистості Е.Еріксона. Концепція інтелектуального розвитку Ж.Піаже, Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін.	16	4	6			6	13	1			1
Тема 4. Характеристика психічного розвитку дитини першого року	20	4	6			10	33	1	1		3

життя. Ранній дитячий вік (1-3 роки).Дошкільне дитинство												
Разом за розділом1	48	12	16			20	55	3	2			5
Розділ 2. Психологічний розвиток у шкільні роки та у дорослому віці.												
Тема 5. Психологія молодшого шкільного віку	9	2	2			5	9	1				
Тема 6. Психологія підліткового віку.	9	2	4			5	10	1	1			
Тема 7. Психологія юнацького віку. Професійний вибір. Психологічні особливості професійного навчання	9	2	4			5	10	1				
Тема 8 Психологія зрілого віку. . Процес професійного становлення та розвитку особистості. Професійна спрямованість особистості	9	2	2			5	10	1	1			
Разом за розділом 2	40	8	12			20	39	4	2			
Розділ 3 Педагогічна психологія.Педагогічна майстерність вчителя та робота практичного психолога з педагогічними працівниками.												

Тема 9. Педагогічна психологія як наука. Психологія освітньої діяльності Загальна характеристика учбової діяльності	25	4	6			15	19					
Тема 10. Контроль в учбовому процесі. Шляхи формування мотивації навчання	11	4	2			5	6					
Тема 11. Психологічні методи виховання особистості школяра.	11	2	4			5	7					
Тема 12. Особливості психології учнів та студентів. Навчання в закладах професійної освіти	14	4	4			6	9	1	1			

4. Теми практичних занять

Назва теми	ількість годин денна	Кількість годин заочна
Тема 1. Вікова психологія як наука.	2	
Тема 2 Специфіка психічного розвитку людини	2	1
Тема3 Віковий розвиток у психоаналітичній теорії і епігенетичній теорії розвитку особистості Е.Еріксона. Концепція інтелектуального розвитку Ж.Піаже, Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін	6	

Тема 4. . Характеристика психічного розвитку дитини першого року життя. Ранній дитячий вік (1-3 роки). Дошкільне дитинство.	6	1
Тема 5 Психологія молодшого шкільного віку	2	
Тема 6. Психологія підліткового віку	4	1
Тема 7. Психологія юнацького віку. Професійний вибір. Психологічні особливості професійного навчання	4	
Тема 8 Психологія зрілого віку. Процес професійного становлення та розвитку особистості. Професійна спрямованість особистості	2	1
Тема 9. Педагогічна психологія як наука. Психологія освітньої діяльності Загальна характеристика учбової діяльності Контроль в учбовому процесі. Шляхи формування мотивації навчання	6	
Тема 10. Психологічні методи виховання особистості школяра.	2	
Тема 11. Особливості психології учнів та студентів	4	
Тема12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя. . Навчання в закладах професійної освіти	4	1
Тема13 Педагогічна майстерність і її значення для вдосконалювання педагогічного процесу Педагогічна техніка. Майстерність вчителя на уроці. Професійна деформація та емоційне вигорання педагогів	6	1
Разом	50	6

5. Завдання для самостійної робота

Форми організації самостійної роботи	Форми виконання самостійної роботи	Кількість годин	
		ДФЗО	ЗФЗО
Підготовка до лекції та практичного заняття	Опрацювання конспекту лекцій , джерел навчальної інформації (навчальної літератури) за темою та додаткової літератури	15	125
	Написання конспекту лекцій	5	5
	Складання тлумачного словника англійською мовою за темою лекції (13 тем)	6	
	Підготовка до практичних занять шляхом вивчення літератури й конспекту	40	

Виконання самостійних завдань	Виконання завдань для самостійної роботи на сайті дистанційної освіти (3 завдання)	24	24
	Складання реферату для ДФЗО, або контрольна робота для ЗФЗО	10	10
ВСЬОГО:		90	164

2.2. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кіль кість год. дн.ф.	Кільк. год.за очн.фо рма
1	Вікова психологія як наука.	4	4
2	Специфіка психічного розвитку дитини.	4	5
3	Віковий розвиток у психоаналітичній теорії і епігенетичній теорії розвитку особистості Е.Еріксона.	4	7
4	Концепція інтелектуального розвитку Ж.Піаже.	4	7
5	Вітчизняна традиція у віковій психології (Л.С.Виготський, Д.Б.Ельконін).	4	7
6	Характеристика психічного розвитку дитини першого року життя.	4	7
7	Ранній дитячий вік (1-3 роки).	4	7
8	Дошкільне дитинство.	6	7
9	Психологія молодшого шкільного віку.	4	7
10	Психологія підліткового віку.	4	7
11	Психологія юнацького віку.	4	7
12	Психологія зрілого віку.	6	7
13	Педагогічна психологія як наука.	4	7
14	Психологія освітньої діяльності.	4	7
15	Загальна характеристика учбової діяльності.	4	7
16	Контроль в учбовому процесі. Шляхи формування мотивації навчання.	4	7

17	Психологія виховання особистості школяра.	4	7
18	Особливості психології учнів та студентів.	4	10
19	Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	4	10
20	Педагогічна майстерність і її значення для вдосконалювання педагогічного процесу.	4	10
21	Педагогічна техніка. Майстерність вчителя на уроці.	6	10
	Разом	90	164

2.3. Питання для самоперевірки.

1. Природжені форми психіки та поведінки немовлят.
2. Особливості моторного розвитку дитини першого року життя.
3. Розвиток пізнавальних процесів у немовлят.
4. Етапи становлення мовлення дитини першого року життя.
5. Значення спілкування з оточуючими людьми для немовляти.
6. Предметні ігри у дітей в період раннього дитинства.
7. Розвиток пізнавальних процесів у дитини в ранньому дитинстві.
8. Розумовий розвиток дошкільника.
9. Розвиток особистості дошкільника.
10. Роль казки у психологічному розвитку дитини.
11. Розвиток уяви дошкільника у грі.
12. Критерії готовності до навчання в школі.
13. Адаптація до навчання в школі.
14. Розвиток самосвідомості молодшого школяра.
15. Сензитивність підліткового та юнацького віку до розвитку загальних та спеціальних здібностей.
16. Підліткова субкультура та прояви почуття дорослості.
17. Особливості прояву акцентуацій характеру підлітка.
18. Формування вольових та ділових якостей особистості підлітка.
19. Умови кризового характеру переходу від дитинства до дорослості.
20. Проблема девіантної поведінки у підлітковому віці.
21. Стосунки підлітків з однолітками та дорослими. Поняття «почуття дорослості».
22. Психологічні основи професійної орієнтації старшокласників.

23.Особливості інтелектуальної діяльності старшокласника. Формування теоретичного мислення і стилю розумової діяльності.

24. Самовизначення та формування світогляду в період ранньої юності.

25. Розвиток особистості в молодості. Становлення індивідуального життєвого стилю.

26.Характеристика професіоналізму людини в період зрілості.

27. Основні складові ментального досвіду особистості дорослої людини.

28. Характеристика основних етапів геронтогенезу.

29. Психологічні концепції геронтогенезу.

30. Основи активного довголіття.

2.4. Навчальна література.

Базова

1.Видра О. Г.. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник для вищих навч. закладів/ О. Г. Видра; Чернігівський нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка. - К.: Центр учбової літ., 2011. - 112 с.

2.Морін О. Л. Забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу / О. Л. Морін // Теоретико-методичні

проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кіровоград :Імекс-ЛТД. – 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 15–23.

3.Малихіна О. А. Психологічні умови формування самоповаги у студентів

вищих навчальних закладів: дис. … канд. психол. наук: 19.00.07 / Малихіна Ольга Андріївна. - Київ, 2021. - 292 с.

4.. Малихіна Т. П., Сердюк Н. І. Технологія корекційно-розвивальної роботи з підлітками. Бердянськ: БДПУ, 2015. 131 с

5.Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 128 с.

6.Кацавець Р. С. Вікова психологія. Навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: Алерта, 2024. 142 с.

Додаткова (допоміжна) література

1.Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник. – К: Центр навч. літ-ри, 2005. – 624с. навч. посібник/ Т. Д. Кричковська; Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. - Київ: КНТ, 2016. - 165 с.:

2.Вольнова Л.М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. – Ч. ІІ. Практична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 193 с.

3Бещук-Венгерська Н. В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів : методичний посібник. Вінниця : ММК, 2015. 39 с.

4. Ватутіна К. Д. Взаємозв’язок типу акцентуації характеру та професійного вигорання у вихователів : кваліфікаційна робота магістра
спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник О. М. Гредінарова. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 88 с.

5. Кокун О.М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інститутупсихології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том. V: Психофізіологія.Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 20. С. 68-81.

6.Данилюк І.В.,ЗольниковаС.В. Казкотерапія Як метод психологічного впливу на особистість. URL:https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/683128.pdf

7.Кричківська О., Хренова В., Гончар Н. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 6 (6). С. 188–197

8. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція : навч. посібн. модульно-рейтинговий курс. 2-ге вид., випр. і доп. К. : ВД «Професіонал», 2007. 544 с

9.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

10.Гавриленко І.М., Недюха М.П., Яковенко Ю.І. Г 12 Соціальний розвиток: Навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС., 2017. – 580 с.

10..Інформаційні ресурси

Онлайн бібліотека з психології та саморозвитку.

http://www.koob.ru/practic_psychology/

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського http://www.nbuv.gov.ua.

Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка http://korolenko.kharkov.com.

2.5. Методичне забезпечення.

№ з/п	Найменування методичних матеріалів	Рік видання	Автори
1	Вікова та педагогічна психологія: методичні вказівки для організації та	2025	Т.С.Сапєльнікова

	планування самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ОС « Бакалавр» денної та заочної форми здобуття освіти спец. 053 «Психологія» /Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. ; упоряд.: Т.С.Сапєльнікова – Харків: 2025. – 24 с.		
2	Вікова та педагогічна психологія: методичні вказівки до практичних занять для здобувачів вищої освіти ОС « Бакалавр» денної та заочної форми здобуття освіти спец. 053 «Психологія» /Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. ; упоряд.: Т.С.Сапєльнікова – Харків: 2025. – 24 с.	2024	Т.С.Сапєльнікова
3	Вікова та педагогічна психологія:Робоча програма, методичні вказівки та контрольні завдання з курсудля здобувачів вищої освіти ОС « бакалавр» та заочної форми здобуття освіти спец. 053 «Психологія» /Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна; упоряд. Т.С.Сапєльнікова – Х. :[Б.в.], 2025. – 23с.	2025	Т.С.Сапєльнікова
4	Вікова та педагогічна психологія: конспект лекцій для студ. денної та заоч. ОС рівня «бакалавр» форми навч., напрям підготовки 053 Психологія / Т.С.Сапєльнікова; /Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. – Х.: [Б.в.], 2024.- 166 с**.**	2024	Т.С.Сапєльнікова

3. Організація та планування самостійної роботи.

3.1. Загальні положення

Організація сучасної якісної освіти спирається на постійну активну самостійну роботу студента – майбутнього фахівця з оволодіння торетичними засадами курсу, що вивчається. При цьому самостійна робота постає як необхідний фактор формування професійних якостей особистості. Самостійна робота має пошуковий характер і характеризується постійним вивченням і вирішенням певних професійних завдань і проблем.

Формування і розвиток самостійної роботи студентів здійснюється шляхом її планомірної організації на основі високого науково-методичного рівня проведення теоретичних і практичних видів навчальних занять. Навчальні заняття та організація самостійної роботи виступають як єдиний цілеспрямований процес підготовки фахівців.

Виконання самостійної роботи створює в студента підґрунтя для його активності, самостійного пошуку шляхів вирішення навчальних завдань, а також його самоствердження як майбутнього фахівця.

Організація і контроль самостійної роботи виконуються студентами сумісно з викладачем відповідної дисципліни, та повинні включати тематику, потижневий обсяг самостійної роботи, а також види і строки контрольних заходів.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи містять орієнтири для вивчення теоретичного матеріалу, вказівки відносно джерел отримання основного та додаткового змісту навчального матеріалу та вказівки до виконання завдань з дисципліни.

До таких видів самостійної роботи відносяться:

- робота з навчальною літературою, рекомендованою викладачем;
- самостійний пошук літератури за темою дисципліни та робота з нею;
- робота з конспектами (робота по засвоєнню матеріалу, що міститься у конспекті, а також його доповнення);
- виконання реферативної роботи за переліком тем методичних розробок.

При опрацюванні літератури з курсу зручно складати невеликий план-конспект, який би включав основні положення підходу, концепції, ключові поняття, закономірності, найбільш показові характеристики тощо. При розгляданні будь-якої авторської

концепції чи теорії корисно визначити, до якого підходу належить ця концепція, які поняття складають її категоріальний апарат, як цей автор розуміє зміст явищ особистості й індивідуальності, умови та чинники їхнього розвитку. Бажано провести паралелі з добре відомими студенту теоріями, порівняти поняття та зміст положень, що використовують та наводять різні автори. Питання, які студент неспроможний розв'язати самостійно, слід підняти під час аудиторних занять.

Спроби самоспостереження та самовдосконалення розумно здійснювати, спираючись на схему, де було б зафіксовано, бажано письмово, на які аспекти поведінки, внутрішньої або зовнішньої мови студент намагається звернути увагу або вплинути. Процес розмірковувань або самоаналізу, бажаний результат, досягнутий результат також краще зафіксувати письмово. Це дасть змогу в подальшому враховувати ці моменти й використовувати їх як підставу для наступних етапів роботи.

3.2. Методичні вказівки до виконання реферативної роботи з дисципліни.

Реферативна робота є однією із форм організації самостійної роботи студентів. Вона має пошуковий характер і передбачає обґрунтування доцільності обраної теми роботи стосовно реальних умов здійснення конкретної діяльності практичного психолога.

Під час такої роботи студент набуває теоретичних та практичних знань та здійснює їх відтворення.

Метою виконання реферативної роботи є індивідуальне формування вмінь самостійної роботи студента. В процесі виконання самостійної роботи в студента формується професійна спрямованість, засвоюються основні поняття і категорії дисципліни, закріплюються теоретичні знання, здобуті під час вивчення матеріалу дисципліни, та відбувається зв'язок теоретичних з практичними знаннями з досліджуваного питання.

Запропоновані програмою теми реферативних робіт можуть бути розширені студентами за узгодженням із викладачем. На виконання роботи видводиться 10 годин часу самостійної роботи згідно робочій програмі з дисципліни.

Теми рефератів

1. Природжені форми психіки та поведінки немовлят.
2. Особливості моторного (рухового) розвитку дитини першого року життя.

3. Розвиток пізнавальних процесів у немовлят.

4. Етапи становлення мовлення дитини першого року життя.

5. Значення спілкування з оточуючими людьми для немовляти.

6. Предметні ігри у дітей в період раннього дитинства.

7. Розвиток пізнавальних процесів у дитини в ранньому дитинстві.

8. Розумовий розвиток дошкільника.

9. Розвиток особистості дошкільника.

10. Роль казки у психологічному розвитку дитини.

11. Розвиток уяви дошкільника у грі.

12. Критерії готовності до навчання в школі.

13. Адаптація до навчання в школі.

14. Розвиток самосвідомості молодшого школяра.

15. Сензитивність підліткового та юнацького віку до розвитку загальних

та спеціальних здібностей.

16. Підліткова субкультура та прояви почуття дорослості.

17. Особливості прояву акцентуацій характеру підлітка.

18. Формування вольових та ділових якостей особистості підлітка.

19. Умови кризового характеру переходу від дитинства до дорослості.

20. Проблема девіантної поведінки у підлітковому віці.

21.Стосунки підлітків з однолітками та дорослими. Поняття «почуття

дорослості».

22. Психологічні основи професійної орієнтації старшокласників.

23.Особливості інтелектуальної діяльності старшокласника. Формування

теоретичного мислення і стилю розумової діяльності.

24. Самовизначення та формування світогляду в період ранньої юності.

25. Розвиток особистості в молодості. Становлення індивідуального жит-

тєвого стилю.

26.Характеристика професіоналізму людини в період зрілості.

27. Основні складові ментального досвіду особистості дорослої людини.

28. Характеристика основних етапів геронтогенезу.

29. Психологічні концепції геронтогенезу.

30. Основи активного довголіття.

3.4. Вимоги до виконання реферативної роботи.

Реферативна робота з дисципліни є пошуковою і передбачає викладення материалу за її темою за наступними вимогами.

1. Структура рефераивноїроботи та загальні методичні вказівки.

Реферативна робота має наступну структуру.

- Титульний лист (Додаток).

- Зміст. У ньому послідовно викладаються назви розділів та підрозділів плану реферативної роботи. При цьому формулювання повинно точно співпадати зі змістом роботи, бути лаконічним, чітким, послідовно і точно відображати логіку. Обов'язково зазначаються сторінки, з яких починається розділ або підрозділ.

- Вступ. Ця частина містить обґрунтування актуальності теми роботи, основні характеристики реферативної роботи (проблема, об'єкт, предмет, мета, завдання роботи та ін.):

- актуальність - чому дану проблему необхідно вивчати саме зараз;

- проблема - що потрібно вивчити, що раніше не було вивчено;

- об'єкт – що розглядається;

- предмет - як розглядається об'єкт, які нові відносини, властивості, аспекти розкриває дана реферативна робота;

- мета - який результат реферативної роботи студент має отримати, яким він його бачить;

- завдання - що необхідно зробити, щоб мета була досягнута.

Не існує необхідності формулювати всі характеристики. Кількість обов'язкових характеристик узгоджується з керівником реферативної роботи.

- Основна частина реферативної роботи. Розкривається історія та теорія змісту теми, її питань, дається критичний аналіз літератури, показується позиція студента до обраної проблеми. Виклад основного тексту реферативної роботи здійснюється відповідно із планом, який затверджено керівником реферативної роботи.

- Висновки. У висновках містяться підсумки роботи; зазначається практична значущість роботи. Найважливіша вимога до висновків – їх короткість та обґрунтованість. У цілому висновки повинні дати відповідь на наступні питання:

- для чого студент розглядав дану тему реферативної роботи;

- яке практичне значення має дана реферативна робота.

- Література. Список використаних джерел складається у алфавітному порядку прізвищ авторів чи назв, при відсутності прізвища автора або у послідовності згадування джерела в тексті курсової роботи. Для написання реферативної роботи необхідно використовувати не менш 7-8 джерел.

Загальний обсяг роботи не перевищує 10-15 стандартних аркушів друкованого тексту. Роботи, які не відповідають визначеному викладачем варіанту або виконані з порушенням вказаних вимог та містять грубі помилки, повертаються студенту на доопрацювання. Студент допускається до складання заліку лише за умови зарахування викладачем реферативної роботи з дисципліни.

2. Оформлення реферативної роботи.

Реферативну роботу з дисципліни необхідно оформлювати відповідно до вимог, які висуваються до подібних матеріалів.

Робота повинна бути написана логічно послідовно, літературною українською мовою. Не слід вживати як зайвих, так і складно побудованих речень, а також дуже коротких, лаконічних фраз, які слабо між собою пов’язані та допускають подвійне тлумачення та ін.

Обсяг основного тексту реферативної роботи має становити 10-15 сторінок друкованого тексту (шрифт текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом; береги: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній і нижній – 20 мм). Реферативну роботу друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм). Роботи у рукописному варіанті керівником не приймаються.

Текст реферативної роботи поділяють на розділи, підрозділи. Заголовки структурних частин реферативної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ПІДРОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Кожну структурну частину реферативної роботи починають з нової сторінки.

До обсягу основного тексту реферативної роботи не входять список використаних джерел, додатки, а також таблиці та рисунки, які займають площу сторінки. Водночас всі сторінки, що містять перераховані компоненти тексту, підлягають нумерації на загальних засадах.

Першою сторінкою реферативної роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок котрольної роботи, не проставляючи його номера. Наступні сторінки нумерують у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Ілюстрації (малюнки, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці слід подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках реферативної роботи, включають до загальної нумерації сторінок.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад, Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в реферативній роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в реферативній роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

З метою точності відтворювання цитованого тексту (найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором) необхідно дотримуватися загальних вимог до цитування:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту; пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається і позначається трьома крапками; вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці);

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело з зазначенням сторінки джерела;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо

оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело;

Посилання в тексті реферативної роботи на джерела роблять згідно з їх переліком у квадратних дужках, наприклад, «у працях [1-7]». Допускається наводити посилання у виносках, при цьому його оформлення має відповідати бібліографічному опису за переліком посилань із зазначенням номера.

Список використаних джерел містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим текстом.

Додатки оформлюють як продовження реферативної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті курсової роботи. Їм дають заголовки, надруковані угорі малими літерами з першої великої симетрично стосовно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток__» і велика літера, що позначає додаток.

ДОДАТОК А

Титульний аркуш реферативної роботи з дисципліни

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

РЕФЕРАТ

з дисципліни

ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема_____

Виконав: здобувач_____
групи _____

Перевірив:

Харків

2025

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Сапєльнікова Тетяна Станіславівна

ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Методичні вказівки
до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього ступеня денної форм здобуття вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 24.04.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,9. Обсяг 0,447 Мб. Зам. № 187/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009.
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна